

GLAZBENO-SCENSKA DJELA NASTALA NA KNJIŽEVNIM PREDLOŠCIMA PRIPADNIKA HRVATSKE MODERNE

Lovro Županović

Namjera ovog teksta nije — a u ovom trenutku i ne može biti — svestrano, iscrpno i do kraja dokumentirano razmatranje naslovom istaknute tematike. Za sve to, naime, nedostaje osnovni preduvjet: dostupnost odgovarajuće glazbene građe — mahom još uvijek u raznim privatnim pa čak i dijelom neidentificiranim lokacijama — koja bi bila smještena i arhivizirana na jednom mjestu. Dok se to ne ostvari, autoru ovakva prikaza — uz stanovita njegova pretpostavljanja — valja se zadovoljiti više-manje statističkim podacima koje, opet, mora potražiti na raznim stranama. Zato je ovaj tekst u najvećoj mjeri informativne naravi, a podatke i razmatranja koja će se u nastavku izložiti ne valja uzeti kao konačne. Oni su predložak istraživanjima koja će moći uslijediti kad se ispuni navedeni osnovni preduvjet.

1. Okvirni pregled glazbeno-scenskih djela, nastalih na književnim predlošcima pripadnika hrvatske moderne s podacima o skladateljima i libretistima, eventualnom novom nazivu djela, vrsti kojoj pripada te — gdje je to moguće — godini njegova nastanka i praizvedbe, a na podlozi abecednog reda književnih autora, izgleda ovako:

1. Milan Bećević
(1876—1948)
1. **BOŽI ČOVJEK:**
(drama)
Antun Dobronić (A. Dobronić),
MARA, (1879—1950)
Krešimir Fribeć (K. Fribeć),
(1908)
Jakov Gotovac,
Božidar Stolica (Vl. Đakelić ml.),
(1889—1953)
Miroslav Silik (Mira Preisler),
(1889)
Zlatko Spoljar (Z. Spoljar),
Fran Ljotica (M. Čihlar-Neuhajev),
(1883—1982)
Hubert Pettan,
(1912)
Karlo (K.) Štefčić—M. Krbavška
(I. Kraljač)
(1925)
Antun Dobronić (A. Dobronić)
2. Ivana Bečić-Madarović
(1874—1898)
2. **SEBET HLAPČI:**
(drama)
libreto prema legendi
MORE:
(drama)
TAMARA:
(scena-
operni roman)
3. Miliša Čihlar-Neuhajev,
(1880—1931)
4. Fran Galović,
(1887—1914)
5. Marija Jurčić-Zagorka,
(1879—1951)
6. Josip Kosor,
(1879—1961)
7. Božo Lovrić,
(1881—1953)
8. V. V. Vojnović,
(1876—1948)
9. Milan Ogrizović,
(1871—1923)
10. Peter Petrović Prešija,
(1877—1955)
11. Đinko Simunović,
(1873—1940)
12. Srdan Turčić,
(1882—1948)
13. Ivo Vojnović,
(1875—1929)
14. **LOPUŠKA SIROTKA:**
(završni libreto)
Franjo Serafin Vilhar-Kušić,
(1827—1929)
15. **PROLETNA BURA:**
(završni libreto)
Vilko Novak,
(1895—1918)
16. **MINKA:**
(završni libreto)
Fran Ljotica,
(1882—1914)
17. **BEKAC (završni libreto):**
(drama)
Antun Dobronić (A. Dobronić),
Šimunović Graničarić (libreto: ?),
(1878—1941)
18. **ALKAR:**
(novela)
SALKO,
Dunjić Mureš (M. Felež),
(1918)
19. **BEĐAN:**
(novela)
Jakov Gotovac (C. Jakičić i J. G.),
(1885—1939)
20. **POVRATAK:**
(drama)
EKVINOČIJO:
(drama)
Josip Hataš (S. Tučić),
(1879—1959)
Ivan Križanić (1832—1914)
Stanišlav Binčić,
(1872—1956),
I. M. Novak,
Franšek Neumann (F. Neumann),
(1874—1929)
Svečan Hristić (S. Hristić),
(1885—1939)
21. **SUTOŃ:**
(drama)
Antun Dobronić (A. Dobronić),
Marjan Kozina (M. Kozina),
(1897—1969)
Ivan Križanić (I. Fripić),
(1860)
Antun Dobronić (A. Dobronić),
Nokturno,
Svečan Hristić (S. Hristić; uost
skoro cijeli V. tekst)
22. **SMET MAJKE JUJOVIĆA:**
(drama)
Josip Hataš,
Ivan Zajc,
Petar Kristić,
(1871—1937)
23. **LAZAREVO VASKRSENJE:**
(drama)
Ljubomir Bošnjaković,
Miroslav Polić,
(1890—1941)
Mirko Polić (M. Polić), MATI
JUČO VIČEV,
Petar Konjović (P. Konjović),
(1870—1944)
OTAJDŽINA:
Svečan Hristić,
Ivan Križanić,
L. M. Rogovski,
(1889—1941)
CUPRI SV. VLAHA:
(završni libreto)
24. **MIŠTERTI I 2 ČINA S PREDIGROM I POIGROM,** 1924, neizr.
1965, neizr.
1935, 2. 11. 1935.
1923, 6. 3. 1923.
1940, 14. 5. 1940.
1946, 1946. na Radio-Lju-
1920, 29. 10. 1920.
1943, 1946, na Radio-Lju-
1974, 1979.
1933, neizr.
1944, neizr. (?)
1947, neizr.
1968, neizr.
?, izv.
?, izv.
?, izv.
?, izv.
?, izv.
?, izv.
1916, 1916.
?, izv.
1921, 15. 4. 1924.
1964, neizr.
1913, 24. 9. 1914.
1914, 28. 5. 1914.
1918, 14. 3. 1918.
1935, 1. 12. 1938.
?, neizr.
1907, neizr.
1945, 29. 11. 1955.
1909, 21. 3. 1911.
1905, 30. 10. 1905. (Za-
grzeb)
1903, 1903. (Beograd)
1918. (?), 1919. (Berlin)
tijekom 1. svjetskog ra-
ta, neizr.
1928, neizr.
1942; 2. verzija 1946.
1945, 4. 10. 1950.
1917, 24. 3. 1925.
1925, 28. 11. 1925. (Bgd)
1904, 1906. (Beograd)
1907, 1907. (Zagreb)
?, ?
?, ?
1924, 1924. (Beograd)
1947, 1947. (Ljubljana)
1960, neizr.
1913, 1913. (Beograd)
1924, 1924. (Zagreb)
1926, 1926. (Dubrovnik)
25. **IZ GLAZBE NAKNADNO NADJELJENA
SUDI ZA GLASOVIR PRIZOR IZ MA-
RIONETSKÉ IGRÉ (1925), VERZIJA ZA
OP. 1922.**
26. **ŽETICA, SIROPSIS I LIBRETO ZA PUKU
OPERA U 3 ČINA (6 SLIK), 1903.**
27. **IZ GLAZBE NAKNADNO SASTAVJENA
KAMERNA SIKIĆ IZ POZORA STRAZI
(1934)**
28. **MAJKA NEDOVJERNOM EPU P. PRE-
RIDOVIĆA I PRIPOVJESTI K. ŠE-
VIĆA**
29. **NA IZVEDBU LIBRETO, NISJE "PO MO-
JIM NAGOVAMA" ĐINKO SIMUNOVIĆ NAPI-
SAL "C"**
30. **SKLADATELJ NAJVEROVATNIJE UNIJU
PARTIJSKI, NAGOV DA V. NAJZ AUTO-
RITNO IZBIO**
31. **PRVI DIO NEMANJE SIMONJIĆER 5
NOVA VERZIJA 1954. U 3 SLIKÉ Š
BATEVINIŠ DVAETAMNOM (Izv. 3. 1.
1954, Beograd)**
32. **MILUJE MILOJEVIĆ (1884—1948) KLI-
DUO JE SOLO-POP NA ULOMAK MO-
LITIZI MAJKE JUJOVIĆA ZAVRŠI DO-
NICI**
33. **V. NAGOV I LIBRETO ZA OPERU (ZA
B. BERAU), ALI ON OSTATI NEMOM-
PONIRAN**
34. **PODAČI O SKLADATELJU ZA PUKU
PRITAVREBU NIŠU POZNAKI**

2. Izloženi podaci, uz ranije izrečene ograde, nude stanovite spoznaje koje se, u proizvoljnom slijedu, dadu oblikovati u ovakve formulacije:

a) Književni predlošci čak trinaestorice književnih pripadnika hrvatske moderne poslužili su (ili su mogli poslužiti) za tvorbu glazbeno-scenskih djela kako hrvatskih tako slovenskih i srpskih, a u dva slučaja (Neumann, Rogowski) i inozemnih skladatelja. Na književnom području predlošci su pripadali vrsti pjesme, novele, romana i drame, a glazbeno-scenska ostvarenja — bez obzira na poneke neuobičajene naznake (Dobronić) — išla su od narodne (pučke) opere i glazbene drame do oratorija, igrokaza i scenske glazbe. U slučaju Vojnovića i Galovića — a izvan okvira ovog prikaza — dva glazbena ostvarenja oblikovana su kao solo-popijevke, a Galović se torzno dotaknuo i glazbeno-scenskog područja (sinopsis za pučku operu *Jelica*).

b) Genetičko izvorište tih predložaka dvovrsne je naravi: najveći broj izvorno pripada jednoj od navedenih književnih vrsata, ali su četiri izvorno nastala kao operna libreta.

c) Među autorima libreta zapaziti je 6 kategorija:

— pisce koji su autori književnog predloška (Jurić-Zagorka, Kosor, Nazor, Petrović-Pecija, Šimunović);

— pisce koji su bili i libretisti vlastitog književnog djela (Lovrić, Ogrizović, Tucić);

— pisce koji su se — bez obzira na podrijetlo predloška — ogledali i kao autori libreta (Begović, Čihlar-Nehajev, Ogrizović, Vojnović);

— libretiste-književnike novijeg vremena (Fotez, Jakelić, Krajač, Prpić);

— skladatelje koji su, više ili manje ovisno o književnom predlošku, sami načinili njegovu preinaku u operni libreto (Dobronić, Fribec, Gotovac [suautor], Hristić, Kozina, Neumann, Pettan);

— neidentificiranog autora libreta za operu Grančarića.

d) Uzmemo li se u obzir godine zanimanja skladatelja za ostvarenja pripadnika hrvatske književne moderne — najranija godina 1859 (Zajc) i zasad posljednje 1978. (Metikoš—Prohaska) — kao i činjenice o stvaralačkoj aktivnosti mnogih idejnih i praktičnih pripadnika moderne i nakon stvarnog (formalnog) trajanja samog pravca, izlazi da su njihova ostvarenja na bilo koji način i u bilo kojem obliku punih sedam desetljeća podsticala glazbenike da ih dopunjuju medijem svoje umjetnosti. Kod toga je zanimljivo i to da je najveći broj glazbenih djela (oko tri

četvrtine) nastalo nakon 1918. god., što s druge strane potvrđuje vitalnost priličnog broja tih književnih djela i aktualnost njihove poruke kako u razdoblju između dva rata tako i danas. Premda su mnoga od njih ozvučena samo jedanput, slučajevi Vojnovićeva *Ekvinocija* (5+3) i *Sutona* (2), Ogrizovićeva *Hasanaginice* (2) i Šimunovićeva *Alkara* (2) — da budu spomenuta samo najkrupnija djela — stoje kao nedvosmislena potvrđnost izrečenoj tvrdnji. Njoj Brkanovićevo realističko i po glazbenom podrijetlu naše domaće suro ozvuče *Ekvinocija* s jedne a modernost izričajnosti *Hasanaginice* M. Miletića s druge strane stoje kao dva prividno vrlo udaljena a u stvari bliska stožerna uporišta njezine glazbeno-scenske umjetnosti.

e) Želi li se spoznati nešto određenije o umjetničkoj vrijednosti libreta spomenutih glazbeno-scenskih djela, bez obzira jesu li nastali kao preinake ili kao izvornici, valja se zasad zadovoljiti uvidom samo u stanoviti broj takvih djela. Na raspolaganju, naime, iz prve ruke stoje Begovićev libreto za *Eru s onoga svijeta*, Ogrizovićev za *Hasanaginicu*, Tucićev za *Povratak* i Prpićev za *Ekvinocij*; posredno, pak, mogu se uzeti u obzir Čihlar-Nehajevljevi libreto za *More*, Miletićev za *Hasanaginicu*, Fotezov za *Alkara*, Kozinin za *Ekvinocij*, Hristićev za *Suton* te Dobronićevi i Fribecovi predlošci, budući da je partiture (odnosno izvatke za pjevanje uz glasovir) — tiskane ili izravno od autora — moguće dobiti na uvid. (Od ovoga valja izlučiti opere Neumanna i Grančarića zbog sadašnje nedostupnosti ostavštine tih skladatelja.) Iz svega proizlazi da dva od njih, Begovićev i Ogrizovićev, posjeduju sve odlike izrazitog i cjelovitog umjetničkog djela, pa s ranijim Badalićevim libretom za Zajčeva *Nikolu Subića Zrinjskoga* tvore dosad najkvalitetniji libretistički triptih u hrvatskoj operistici, napisan na hrvatskom književnom jeziku — a da ostala libreta poslužiše više ili manje svrsishodno za tvorbu glazbeno-scenskih djela. Zato se i dogodilo da je — uz ranijeg *Zrinjskoga* — *Ero s onoga svijeta* (s vrlo dopadljivom glazbenom komponentom) postao najizvođenija domaća opera. Stjecajem (izvanglazbenih) okolnosti to isto nije se zbililo i sa Šafranek-Kavićevim djelom, iako ono svojom tehničkom temeljitošću i stvaralačkim nadahnućem — premda i pod snažnim utjecajem wagnerovske glazbene drame — stoji kao značajno ostvarenje domaće glazbeno-scenske tvorbe.

f) Što se tiče glazbenog izraza opernih djela, nastalih na književnim predlošcima pripadnika hrvatske moderne, o njemu se zasad može govoriti samo in modo grosso, tj. na temelju općeg poznavanja značajki stva-

ralaštva većine spomenutih skladatelja. Te značajke u slučaju Dobronića, Gotovca i Brkanovića vrlo izrazito proistječu iz našega glazbenog melosa; kod Lhotke, Šafraneka-Kavića i Daneva protkane su izražajem i evropske glazbene tradicije; kod Hatzea, Hristića, Kozine, Pettana, Rogowskoga, Fribeca i (po svemu sudeći) Grančarića izniču u najvećoj mjeri iz tzv. kozmopolitskoga glazbenog izraza; kod Miletića nose biljeg izrazite modernosti s asocijacijama na tzv. imaginarni folklor; kod Metikoša—Prohaske su u znaku pop odnosno rock glazbe. Dakle, vrlo široki polumjer glazbene izričajnosti od njezine vrlo čvrste povezanosti sa zakonitostima tonalitetnosti s početka ovog stoljeća do njezina vrlo otvorenog današnjeg nijekanja. Iako pitanje odgovarajuće glazbeno-stilske primjerenosti književnim predlošcima mora zasad ostati bez konačnog odgovora, autor ovog prikaza ne može a da ne istakne kako mu se u ovom trenutku čini da je Brkanović izašao dosad najbliži toj primjerenosti.

3. Rečeno jezikom brojki, dosad je na 32 književna predloška 13 pripadnika hrvatske moderne skladano 55 oblikom raznorodnih glazbenih djela. Među njima je najviše opera, zatim popratnih (scenskih) glazbi, a naći je i melodrama, dječjih igri, igrokaza, oratorija-misterija pa čak i dvije solo-popijevke te dva glazbena djela nastala iz ranijih skladbi za neki od predložaka (Širola, Dobronić). Njih su, bez obzira na vrstu predloška te u rasponu od Zajca do tandema Metikoš—Prohaska skladali 39 glazbenika. Podrobna etnička analiza ukazuje da su među njima bili: 2 češke i 1 poljske narodnosti te po 5 slovenskih i srpskih i 26 hrvatskih autora. U svakom slučaju te podatke valja respektirati.

Od izvedenih djela tih skladatelja danas se — bez obzira kojim medijem — povremeno vide odnosno čuju neke Nazorove minijature sa scenskom glazbom, ulomci Hatzeova *Povratka* te Brkanovićev *Ekvinocij*, a sada nakon praizvedbe i *Grička vještica* Metikoša—Prohaske, dok stalno živi jedino Gotovčev *Ero s onoga svijeta*. Dođa li se toj konstataciji druga da od ukupnog broja nastalih opera nikad nije izvedeno 10 (a možda i 11) djela, onda je konačni zbir — u smislu aktualnog trajanja tih i takvih djela u našem glazbenom životu — skoro ravan ništici.

Toj činjenici ne treba nikakav komentar.